

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Academic Social Science Studies dergisi yılda dört dönem yayın yapan uluslararası hakemli bir dergidir.

Academic Social Science Studies dergisinde yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukûki açıdan bütûn sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları www.jasstudies.com'a aittir.

Yayınlanan yazılar yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz.

Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayımlayıp yayınlamamakta serbesttir.

Gönderilen yazılar iade edilmez.

The Journal Of Academic Social Science Studies, Uluslararası hakemli ve indeksli bir dergidir. SOBIAD, MLA, EBSCO, ASOS, TEİ (Türk Eğitim İndeksi), ARASTIRMAX, Akademik Dizin (Akademik Türk Dergileri İndeksi), Journal Seek, Research Bible, İSAM, Index Copernicus, Mendeley, Open Academic Journals Index, CiteFactor, Scientific Indexing Services, Akademik Keys, ASI (Advanced Science Index), Sjournals Index, ESJI (Eurasian Scientific Journal Index), I2OR, MIAR (Information Matrix for the Analysis of Journals), Spark Index başta olmak üzere onlarca veritabanı ve indeks tarafından taranmaktadır.

The Journal of Academic Social Science Studies is an international peer-reviewed journal that is published four terms per annum.

Language, science and the law of liability of all the articles published in the Journal of Academic Social Science Studies belong to their authors www.jasstudies.com.

The published articles partially or completely in any way cannot be printed, reproduced without the written permission of the publisher.

Editorial Board is absolutely free whether to publish or not publish all the articles send to journal.

Submitted papers will not be returned to the authors.

The Journal of Academic Social Science Studies, is an international peer-reviewed and indexed journal. SOBIAD, MLA, EBSCO, ASOS, TEİ (Turkish Education Index), ARASTIRMAX Academic Index (Turkish Academic Journals Index) Journal Seek, Research Bible, ISAM, Index Copernicus, Mendeley, Open Academic Journals Index, CiteFactor, Scientific Indexing Services, Academic Keys, ASI (Advanced Science Index), Sjournals Index, ESJI (Eurasian Scientific Journal Index), I2OR, MIAR (Information Matrix for the Analysis of Journals) and especially Spark Index are scanned by index and dozens database.

e-ISSN: 2147-2971 / p-ISSN: 2148-4163

Firat University Faculty of Education Turkish Education Department Elazığ-
TURKEY

20 / 04 / 2017

Number: 55 - Spring II / 2017

The Journal of Academic Social Science Studies
International Journal of Social Science

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Editor

Dr. Serdar Yavuz

E-mail: info@jasstudies.com

Web: <http://www.jasstudies.com/>

Adress: *Firat University Faculty of Education Turkish Education Department Elazig-TURKEY*

JASS Studies

Number: 55 / Spring II 2017

The Journal of Academic Social Science Studies

Number: 55 - Spring II / 2017

ACADEMIC SOCIAL SCIENCE STUDIES
Uluslararası Hakemli Dergi / International Journal of Academic Social Science Studies

Editör / Editor

Dr. Serdar Yavuz

Editör Yardımcıları / Assistants of Editor

Dr. Slavka Hlásna
Dr. Özcan Bayrak
Dr. Onur Köksal
Dr. Serdar Bulut
Dr. Burak Telli

Alan Editörleri / Field Editors

Dr. Ahmet AĞCA	Accounting and Finance	Dumlupınar University
Dr. Ali M. BAYRAKTAROĞLU	Photography	Trakya University
Dr. Ayça Can KIRGIZ	Product Management/Marketing	Yeditepe University
Dr. Barış TOPTAŞ	Music	Adiyaman University
Dr. Bayram TAY	Social Sciences Education	Ahi Evran University
Dr. Erfumiye ERTEKİN	History	Mersin University
Dr. Erkan Turan DEMİREL	Business and Economics	Firat University
Dr. Fatih ÖZEK	Turkish Language and Literature	Firat University
Dr. Fatma Ebru İKİZ	Psychological Counseling and Guidance	Dokuz Eylül University
Dr. Fevzi RENÇBER	Theology	Şirnak University
Dr. Gözde EMEKLİ	Geography	Ege University
Dr. Hanife Nalan GENÇ	French Language and Education	Ondokuz Mayıs University
Dr. İbrahim Halil ÇANKAYA	Sociology	Uşak University
Dr. İbrahim ÜNAL	Science Education	İnönü University
Dr. Işıl TANRISEVEN	Primary Education	Mersin University
Dr. Kürşat Yusuf AYTAÇ	Physical Education	Adiyaman University
Dr. Lütfiye CENGİZHAN	English Language Teaching	Trakya University
Dr. Mahmut ÖZTÜRK	Painting Job Training	A. I. Baysal University
Dr. Mehmet KURUDAYIOĞLU	Turkish Language Teaching	Abant I. Baysal University
Dr. Mümin DAYAN	Marketing	U. Arab Emirates University
Dr. Murat SUNKAR	Geography	Firat University
Dr. Mustafa AKDAĞ	Educational Sciences	Erciyes University
Dr. Sabri SİDEKLİ	Education Classroom Teacher	M. Sitki Kocman University
Dr. Şebnem SOYGÜDER	Radio Television/Broadcasting	Ege University
Dr. Seda TAŞ	English Language and Literature	Trakya University
Dr. Sedat CERECİ	Radio Television/Broadcasting	Mustafa Kemal University
Dr. Selim YILMAZ	Linguistics	Marmara University
Dr. Şenay Sezgin NARTGÜN	Educational Sciences	A. İzzet Baysal University
Dr. H. Sibel ÜNALAN	History of Art	Adnan Menderes University
Dr. Soyalp TAMÇELİK	International Relations	Gazi University
Dr. Süleyman KARACELİL	Religious Education	Mustafa Kemal University
Dr. Türkan ERDOĞAN	Sociology	Pamukkale University
Dr. Yusuf GENÇ	Social Work	Sakarya University

Danışma Kurulu / Board of Advisory

Dr. Ahmet BURAN	Firat University
Dr. Alexandre KALACHE	Oxford University
Dr. Erdal ZORBA	Gazi University
Dr. Gloria GUTMAN	Simon Fraser University, Vancouver / Kanada
Dr. Gürer GÜLSEVİN	Ege University
Dr. Han-Woo CHOİ	Dışışleri Kore Üniversite Araştırmaları / Güney Kore
Dr. Hassan ALİ	Maldivler Ulusal University / Maldivler
Dr. Horst UNBEHAUN	Robert Gordon University, Nürnberg / Almanya
Dr. İlhan GENÇ	Düzce University
Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam University
Dr. Jürgen NOWAK	Uygulamalı Bilimler Alice Salomon University / Berlin
Dr. Kim Hyo JOUNG	Dışışleri Busan University Çalışmaları / Güney Kore
Dr. Monika DOHNANSKÁ	Teknoloji, Slovakya Dubnica Enstitüt
Dr. Muammer ÇETİNGÖK	Tennessee Knoxville, ABD University of
Dr. Murat ÖZBAY	Gazi University
Dr. Nurşen ADAK	Akdeniz University
Dr. Özden TEZEL	Eskişehir Osmangazi University
Dr. Remzi OTO	Dicle University
Dr. Ronald A. FELDMAN	Columbia University / ABD
Dr. Shannon MELİDEO	Marymount University, Arlington / ABD
Dr. Woo Duck CHAN	Busan University Yabancı Çalışmaları / Güney Kore

Yayın Kurulu / Editorial Board

Dr. Abdullah ŞAHİN	Çanakkale Onsekiz Mart University
Dr. Bülent Cercis TANRITANIR	Yüzüncü Yıl University
Dr. Çavuş ŞAHİN	Çanakkale Onsekiz Mart University
Dr. Faruk ÖZTÜRK	Kilis 7 Aralık University
Dr. Mustafa ÇOLAK	Birleşik Arap Emirlikleri University
Dr. Nadir İLHAN	Ahi Evran University
Dr. Nazmi ÖZEROL	Adiyaman University
Dr. Sevil H. MEHDİYEVA	Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
Dr. Tarık ÖZCAN	Firat University
Dr. Yücel YÜKSEL	Istanbul University

İndeks Sorumluları / Personsfor Index Process

Dr. Mehmet BAYANSALDUZ	M. Sıtkı Kocman University

Hukuk Danışmanı / Legal Counselar

Av. Gürhan CANPOLAT	Istanbul Barosu Baro Sicili: 25490

Yabancı Dil Uzmanları / Foreign Language Specialist

Dr. Yasin ASLAN	Sinop University
Okt. Hakkı ŞİMŞEK	Adiyaman University
Okt. Özge GÜMÜŞ	Adiyaman University
Okt. Özlem ALADAĞ BAYRAK	Trakya University
Okt. Servet ÇINAR	Galatasaray University
Öğr. Gör. Alize CAN	Trakya University
Öğr. Gör. Ezgi AYDEMİR	Yıldız Teknik University

Redaktörler / Redactors

Öğr. Gör. Mehmet Akif KARA	Giresun University
Okt. Alime EVCI	Adiyaman University
Okt. Cihat BIÇAKCI	Giresun University
Okt. Osman ALBAYRAK	Giresun University

Dış Temsilciler Koordinatörü / General Coordinator of Foreign Editor

Dr. Zafer DANIŞ	Sakarya University

Sosyal Paylaşım Ağları Sorumlusu / Social Sharing Nets Principal

Arş. Gör. Hasan KIZILDAĞ	Ondokuz Mayıs University

İÇİNDEKİLER / CONTENTS
NUMBER: 55- SPRING II / 2017

**EĞİTİM BİLİMLERİ, FEN BİLİMLERİ, MATEMATİK VE ÖĞRETMEN
YETİŞTİRME TEMEL ALANI**

Fikriye Haseki Demir, Havise Çakmak Güleç

Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Öğretmenlerin Fen Etkinliklerine, Materyallere ve MEB 2013 Programına Yönelik Görüşleri - Pre-School Teachers' Views About Science Activities, Materials and MEB 2013 Programme **1-21**

Ayten Arslan, Raşit Zengin

Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Teknoloji Kavramına İlişkin Algılarının Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi - Investigation of Science Teacher Student Teachers' Perceptions About The Concept Of Technology Through Metaphor Analysis **23-36**

Erhan Görmez

A Study On The Levels Of Dialogues Carried Out By Students Exhibiting Negative Behaviours - Olumsuz Davranış Sergileyen Öğrencilerin Diyalog Kurma Düzeyleri Üzerine Bir Çalışma **37-46**

Murat Çalışoğlu, Aylin Aslan

Sınıf Öğretmenlerinin Eğitim Alanında Web Sitesi Kullanımına Yönelik Görüşleri - Primary School Teachers' Opinions About Using Web Site In Education **47-62**

Yakup Balantekin, Hülya Kartal

Okul Öncesi Etkinlik Kitaplarının Okumaya Hazırlık Çalışmaları Bağlamında Değerlendirilmesi - Evaluation Of Pre-School Activity Books In The Context Of Reading And Preparation **63-78**

Ömer Kemiksiz

Ortaokul 7. ve 8. Sınıf Türkçe Derslerindeki Sözlü Anlatım Etkinliklerinin Çeşitli Açılardan İncelenmesi - Investigation Of Oral Narrative Activities In Turkish Language Courses Of The 7th And 8th Grades Of Secondary School In Various Aspects **79-96**

Nagihan Tanık Önel & Dilara Gölgele Söndür

Derslerde Teknoloji Kullanımını ve Fen Bilimleri Dersinde Animasyonları Seviyorum! - I Like Technology Usage In Lessons and Animations In Science! **97-118**

Asiye Büşra Şirin Ayva, Çiğdem Demir Çelebi

Students' Perception Of Campus Area As A Restorative Environment - Dikkatin Yeniden Toplanması Açısından Öğrencilerin Kampüs Algıları **119-128**

FİLOLOJİ TEMEL ALANI

Hüseyin Arak

Karşılıklı Aktarımlı Anlamaya Dayalı Yedi Süzgeç Metodu (EuroComGerm) İle İkinci Yabancı Dil Olarak Almanca - Learning German As Second Foreign Language Through Intercomprehension Based On Seven Sieves (EuroComGerm) **129-143**

Elçin Yılmazkaya

Eskicil / Eskicillik Kavramları ve Çuvaşça Üzerine - About Archaic / Archaism Terms and Chuvash **145-153**

Naciye Sağlam

Yoga Journal ve Yoga Journal Türkiye Dergileri Üzerine Çeviri Sosyolojisi Odaklı Bir Değerlendirme - A Translation Sociology Focused Evaluation On Yoga Journal and Yoga Journal Türkiye **155-170**

Veysel İbrahim Karaca

Birincil Uzun Ünlülerin Gagavuz Türkçesindeki Görünümü - Appearances Of The Primary Long Vowels In Gagauz Turkish **171-180**

GÜZEL SANATLAR TEMEL ALANI

Atilla Çoşkun Toksoy

Türk Makam Müziği'nde Güncel "Meşk" Uygulamaları: İTÜ TMDK Çalgı Bölümü Örneği - Current "Meşk" Practices In Turkish Makam Music: ITU TMDK Performance Department Example **181-214**

Mehmet Ali Genç

Formasyon Eğitimi Öğretmen Adaylarının Sanat Eğitime ve Görsel Sanatlar Öğretmenliğine Yönelik Görüşleri - Opinions Of Teacher Candidates Having Pedagogical Formation On Art Education and Visual Arts Teaching **195-208**

Melek Akyürek

Resmin Soyut ve Soyutlamadaki Yüzü: Yeni-Plastisizm - Neo-Plasticism: The Abstract Face Of Art, And The Face Of Art In Abstraction **209-224**

İLAHİYAT TEMEL ALANI

Kasım Ertaş, Fevzi Rençber

Armenian – Kizilbash Relations In Dersim In The 19th Century Within The Context Of Armenian Traveller Antranik's Travel Book - Ermeni Seyyah Antranik'in Seyahatnamesi Bağlamında 19. Yüzyılda Dersim'de Ermeni-Kizilbaş İlişkileri **225-232**

Kemal Göz

İslâm Toplumunda Birlikte Yaşama Kültürünün Dönüm Noktaları - Turning Points Of Living Together Culture In Islamic Society **233-246**

Necmettin Çalışkan

Kur'an'da İnsanın Varlıklarla İlişkisi - The Relations Of The Human With The Creatures In The Quran **247-265**

Elif Süyük Makallı

Potential Of Smart Materials For Sustainable Architecture - Sürdürülebilir Mimarlık İçin Akıllı Malzemelerin Potansiyeli **267-275**

SAĞLIK BİLİMLERİ TEMEL ALANI

Rojan Gümüş

Türkiye'de 2015 Yılında Meydana Gelen İş Kazalarının Analizi ve 2014 Yılı Verileri İle Karşılaştırılması - Analysis Of Occupational Accidents In 2015 In Turkey and Comparing Them With Data Of 2014 **277-287**

SOSYAL, BEŞERİ VE İDARİ BİLİMLER TEMEL ALANI

Esmâ Ülkü Kaya

Risk Alma Davranışlarının Kariyer Uyum Yetenekleri Üzerindeki Etkisi ve Bu Değişkenle İlişkisi: Yükseköğretimde Kişisel Değişkenler Açısından Bir Bakış - The Effect Of Risk Taking Behaviors On The Career Adapt-Abilities and Its Relation With This Variable: An Observation In Terms Of Personal Variables In Higher Education **289-312**

Ömer Okan Fettahlıođlu, Cansu Birin

Ölüm Katılığı (Rigor Mortis)'na Yönelik Ölçek Geliştirme ve Pembe Gözlük Paradoksunun Literatüre Yeni Bir Kavram Olarak Kazandırılması Çalışması - Study On Rigor Mortis Scale Development and Pink Glass Paradox As A New Concept In Literature **313-328**

Ayşe Nur Buyruk Akbaba

Girişimcilikte Yeni Bir Kavram: Melek Yatırım ve Muhasebe İşlemleri - A New Concept In Entrepreneurship: Angel Investment and Accounting Transactions **329-341**

Erdinç Durmuş

American Modernism and Wallace Stevens's Poetry - Amerikan Modernizmi ve Wallace Stevens'in Şiiri **343-349**

Mete Kaan Kaynar, Gökhan Ak

Turkey's Security Dilemma In The Foundation Of The Early Republic: The Independence Tribunals - Erken Cumhuriyet'in Kuruluşunda Türkiye'nin Güvenlik Çıkmazı: İstiklâl Mahkemeleri **351-369**

Özlem Kayabaşı

Aşk-ı Memnu Romanını Psikanalitik Bir Çözümleme Denemesi - A Psychoanalytic Analysis Of The Ask-i Memnu **371-385**

Baran Arslan, Kasım Kaya, Ahmet Çakır

An Empirical Study On Determination Of Relationship Between Individual Characteristics and Job Satisfaction - Bireysel Özellikler İle İş Tatmini Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Ampirik Bir Çalışma **387-400**

Aziz Belli, Abdullah Aydın

6360 Sayılı Kanun ve Yerelde Merkezileşme - Law No. 6360 and Centralisation In Local 401-413

Sena Küçük

Modern Türk Tiyatrosunda Medea Miti - Medea Myth In Modern Turkish Theatre 415-440

Fatma Betül Şenol, Arzu Yükselen, Alev Üstündağ, Ayça Ay

7 – 12 Yaş Çocuklarına Yönelik Çocuk Kitapların İçerik, Resimleme ve Fiziksel Özellik Açısından İncelenmesi - A Study Of Children's Books For 7 – 12 Aged Children Related To Physical Structures, Content And Illustrations 441-456

Taner Zorbay

Tarihsel Bir Sorundan Uluslararası Bir Meseleye: Kürt Meselesi ve Türkiye - From A Historical Problem To An International Issue: Kurdish Question And Turkey 457-492

Halil Özcan Özdemir, Neşe Acar, Bülent Çizmeci, Recep Kahvecioğlu

Tüketicilerin Organik Ürünlere Yönelik Değerlendirmeleri: Kırşehir İlinde Bir Uygulama - Consumers' Evaluation Towards Organic Pruducts: A Study In The Province Of Kırşehir 493-505

Mustafa Yıldız, Zehra Esra Ketenoğlu Kayabaşı, Elçin Ayaz, Songül Aklar

Bazı Çocukların Kitap Okumayı Sevmeme Nedenleri - Reasons Why Some Children Do Not Like To Reading Book 507-524

Erol Sercan Yaralı, Ali Murat Kırık

Türkiye'de Facebook Üzerinden E-Ticaret Uygulamaları: Tesbihane ve Çaykur Örneği - E-Commerce Applications On Facebook In Turkey: Tesbihane and Çaykur 525-542

SPOR BİLİMLERİ TEMEL ALANI

Arif Yüce, Hakan Katırcı, Sevda Gökce

Gelenekselden Dijitale Spor Pazarlaması: Kavramsal Bir Çalışma - From Traditional To Digital Sports Marketing: A Conceptual Study 543-556

Editörden;

Doç. Dr. Serdar Yavuz
Editor of JASSS

From the Editor;

Assoc. Prof. Dr. Serdar Yavuz
Editor of JASSS

YAYIM VE YAZIM KURALLARI

Genel İlkeler

1. *Jasss (The Journal of Academic Social Science Studies)*, uluslararası hakemli bir dergi olup yayın yeri Elazığ-Türkiye'dir. Yılda 4 (dört) dönem olarak yayımlanır. Gerekli durumlarda bu sayıların dışında özel sayılar ve ek sayılar yayımlayabilir.

2. *Jasss (The Journal of Academic Social Science Studies)*, Eğitim Bilimlerinin tüm alanları, İlahiyat, İktisadi ve İdari Bilimler Alanı, Resim, Müzik, Beden Eğitimi, Tarih, Sanat Tarihi, Coğrafya, Dilbilim, Edebiyat gibi sosyal bilimlerin tüm alanlarıyla ilgili bilimsel makaleler, röportajlar, çeviriler, tanıtım yazıları vb. çalışmalarını yayınlayan akademik bir dergidir.

3. Bilimsel makaleler, röportajlar, çeviriler, tanıtım yazılarının dergi sistemine eklenmesi, yazının yayınlanması için başvuru olarak kabul edilir ve yazı hakem sürecine gönderilir.

4. *Jasss (The Journal of Academic Social Science Studies)* gönderilen yazıların bütün telif hakları dergiye ait olup, JASSS dergisinden izin alınmaksızın başka bir yerde yayınlanamaz, çoğaltılamaz, kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Ayrıca yazılardan doğabilecek herhangi bir yasal sorumluluk yazarlarına aittir. Editöryel ekip yazı üzerinde istediği değişikliği yapma hakkına sahiptir.

5. *Jasss'ın (The Journal of Academic Social Science Studies)* yayın dili Fransızca, Türkçe, İngilizce, Rusça ve Almancadır. Ancak gerektiği takdirde diğer dillerde de yazı kabul edilebilir.

6. Makalenin başında en az 200 kelimedenden oluşan Türkçe (özet) ve İngilizce (Abstract), 5 kelimelik Türkçe (Anahtar Kelimeler) ve İngilizce (Keywords); Türkçe ve İngilizce başlığa yer verilmelidir. Bu şartları yerine getirmeyen yazılar hakem sürecini tamamlasalar bile yayımlanmazlar.

7. *Jasss'a (The Journal of Academic Social Science Studies)* gönderilen yazılar hakem sürecine gireceği için, sisteme eklenen yazıların içine isim veya yazarın kimliğini deşifre edici bilgiler konulmamalıdır. Makalenin hakem süreci tamamlandıktan sonra yazar veya yazarlar ile ilgili bilgiler makaleye editör tarafından eklenecektir.

8. *Jasss'ta (The Journal of Academic Social Science Studies)* makale sisteme yazar tarafından yüklendikten sonra aşağıdaki süreçler gerçekleşmektedir. Yüklenen makale editör/editör yardımcıları tarafından yayım ve yazım kurallarına uygunluk kontrolü yapılmaktadır. Editör onayı tamamlandıktan sonra yazı hakemlere yönlendirilmektedir. Editör onayından geçen her makale için üç hakem atanmaktadır. Bu hakemlerden biri yabancı dil özet hakemidir. Diğer iki hakem ise ilgili anabilim dalında uzman akademisyenlerden oluşmaktadır. Yazar kendi ana sayfasından makalesinin hakem sürecini takip etmelidir.

9. *Jasss'ta (The Journal of Academic Social Science Studies)* makaleler, e-posta adresi ve parolayla girilen kişisel sayfadan gönderildikten sonra, aynı sistemden makalelerin hakem süreci takip edilebilir. Bu aşamadan sonra, düzeltmelerin yapılması için, bütün hakemlerden (1 yabancı dil, 2 alan hakemi) raporların gelmesi beklenmelidir. Çünkü yazarlar, sisteme bir kez düzeltme ekleyebilmektedirler. Bir hakemin istediği düzeltmeyi yapıp yazı sisteme eklendiğinde, sonraki aşamada ikinci bir hakemin de düzeltme istemesi durumunda istenen düzeltmeler yapılamayacaktır.

10. Dergi sistemine eklenen yazılar daha önce başka bir yerde yayımlanmış olmamalıdır. Sempozyum bildirimleri ise, durumun makale içinde belirtilmesiyle yayınlanabilir.

11. Metnin sonunda **KAYNAKÇA** başlığı altında atıf yapılan eserler, yazar soyadı sırasına göre yazar soyadı büyük adı küçük yazılmış bir şekilde düzenlenmelidir.

12. *Jasss'a (The Journal of Academic Social Science Studies)* yazar veya hakem olarak üye olunurken istenilen bütün bilgiler eksiksiz olarak doldurulmalıdır. Özgeçmiş başlığında yazarın/hakemin çalışma ve ilgi alanları sıralanmalıdır. Anabilim dalı başlığında ise önce anabilim dalı sonra da bilim dalı yazılmalıdır. Örn: İşletme/Yönetim ve Organizasyon; Türk Dili ve Edebiyatı/Yeni Türk Dili.

13. *Jasss'ta (The Journal of Academic Social Science Studies)* hakem sürecini tamamlamış makaleler için şirket hesabına (ASOS Eğitim Bilişim Danışmanlık) yatırılmak üzere 250 TL ücret alınmaktadır. Hakem süreci tamamlanmış makaleler ücreti yatırıldıktan sonra tasarım şirketine gönderilmektedir. *Jasss* elektronik ortamda yayımlandıktan sonra yazarlara/sorumlu yazarlara kargo ile (kargo bedeli yazar tarafından karşılanmak suretiyle) gönderilecektir.

14. *Jasss'ta (The Journal of Academic Social Science Studies)* değerlendirme yapan hakemlere makalenin sonucu ne olursa olsun ücret ödenmektedir. Ücretler yayınlanan sayıyı takip eden ay içerisinde ilgili şirket tarafından hakemlerin sistemde bulunan IBAN numaralarına yatırılacaktır.

15. Hakemlik süreçleri tamamlanan ve yayına hazır olan makaleler yayından çekilmek istenirse yazar/sorumlu yazarlardan hakem sayısınınca hakem ücretleri talep edilir. Sonrasında makale sistemden kaldırılır.

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7004>

Number: 55 , p. 233-246, Spring II 2017

Yayın Süreci / Publication Process

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayınlanma Tarihi / The Published Date

05.03.2017

20.04.2017

İSLÂM TOPLUMUNDA BİRLİKTE YAŞAMA KÜLTÜRÜNÜN DÖNÜM NOKTALARI

TURNING POINTS OF LIVING TOGETHER CULTURE IN ISLAMIC SOCIETY

Yrd. Doç. Dr. Kemal Göz

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Öz

Bir arada yaşamak mecburiyetinde olan insan, bu aktivitesini gerçekleştirmek için bazı kurallara uymak mecburiyetindedir. Birlikte yaşamak, insanların birbirleriyle olan ilişkiler yumağı olarak tarif edildiğine göre, bu ilişkilerde görev ve sorumlulukların var olması kaçınılmazdır.

Sevgi, saygı, hoşgörü, kardeşlik, yardımlaşma, dayanışma, eşitlik, doğruluk, hürriyet ve adalet gibi temel insani değerler bir arada yaşamak durumunda olan bireylerin elde ederek uygulamak durumunda oldukları önemli özelliklerdir.

Birlikte mutlu ve huzurlu bir şekilde yaşamının temel unsurları olarak ele alınan bu değerler, toplumları oluşturan bireylerin üzerinde uzlaştıkları temel sorumluluk noktaları olarak değerlendirilebilmektedir.

İslâm toplumunun oluşumunda Hilfu'l-Fudûl, Medine sözleşmesi ve Veda Haccı Hutbesi örneği, birlikte yaşama kültürünün değerlerinin mükemmel bir şekilde hayata hâkimiyetini sağlayan dönüm noktaları olmuştur. Hilfu'l-Fudûl, birlikte yaşamak durumunda olan insanların, bu birlikteliği hayata geçirirken uymaları gereken kuralların olduğunu hatırlatan ve bu sorumluluğun gereğinin yapılmasını zorlayan bir anlaşma metnidir. Güçlü bir sivil toplum birlikteliğinin toplumda neler yapabileceğinin önemli bir örneğidir.

Medine sözleşmesi, yeni oluşum halindeki bir birliktelik için önemli bir dönüm noktasıdır. Bu vesika Medine şehir devleti olarak da adlandırılan bu yapının birlikte yaşama kurallarını toplu olarak bir araya getiren bu vesika aynı zamanda yazılı ilk anayasa olarak değerlendirilmektedir.

Veda hutbesi, toplu yaşama kulları olarak belirtilen insan hak ve hürriyetlerinin, can ve mal emniyetinin sağlanmasının önemini vurgulamaktadır. Bu hitabe aynı zamanda ilk yazılı hak ve hürriyetler belgesi olarak da değerlendirilmektedir. İnsanın değerini, evrensel bir kardeşlik erdemini, sınıf ve ırk farklılıklarının insanları birbirine üstün kılmayacağını söyler.

Anahtar Kelimeler: Birlikte yaşama kültürü, Hilfu'l-Fudûl, Medine Sözleşmesi, Veda Hutbesi, Adalet

Abstract

Man who has to live in community has to obey some rules. Living in community described as a ball of relationships between humans, makes inevitable to have duties and responsibilities in those relationships.

Love, respect, tolerance, brotherhood, helping each other, solidarity, equality, righteousness, freedom, and justice are the properties that individuals who live in a society have to acquire and practice.

It is possible those values considered as the essentials of happy and peaceful social life could be accepted as the basic points of responsibilities embraced by all mankind.

During the process of creation of Islamic society, Hilfu'l-Fudul, the Madina Charter, and the example of Prophet Muhammad's address to Muslims in his fairwell Haj, have been turning points in perfectly applying the values of social life.

Hilfu'l-Fudul is the text that reminds mankind there are rules in social life he has to practice and forces those rules to be in power. It is an important sample of what the synergy of powerful civil society can accomplish.

The Madina Charter has been an important turning point for a society that were in new formation. The charter has been considered as the first constitution that brought together the principles of social life for the structure called the city state of Madina.

Prophet Muhammad's address to Muslims in his fairwell Haj stress on the importance of ensuring the human rights and freedom as well as one's life and properties. This address has been considered the first written text of the human rights and freedom. It talks about the value of man, virtue of universal brotherhood, and that the differences of the class and the race cannot make the one superior to the another.

Keywords: Culture of social life, Hilfu'l-Fudul, The Madina Charter, Prophet Muhammad's address to Muslims in his fairwell Haj, Justice

GİRİŞ

İnsan, yaratılışından itibaren tek başına birey olarak yaşayamayan bir varlık olarak bilinir. Bu toplum olmayı ve birlikte yaşamayı beraberinde getiren bir durumdur. Sosyal varlık olarak nitelendirilen varlık olması bu konunun önemini ortaya koymaktadır.

İnsanlık tarihinde birlikte yaşamının getirdiği sıkıntılar ve bu sıkıntıları ortadan kaldıracı adına yürütülen gayretli çalışmalar her zaman açık bir şekilde görülmektedir. İlkçağdan itibaren toplumlara rehberlik ve düşünce bazında liderlik yapan filozoflar, toplumların daha iyi ve mutlu olabilmeleri adına görüşler açıklamışlar ve tavsiyelerde bulunmuşlardır: Ancak bu değerlendirmeleri yapan başta Sokrates olmak üzere sıkıntı yaşayan bazı filozofların var olduğu aşikârdır.

İlkçağ filozoflarından Sokrates'in düşünceleri ve toplumu oluşturan bireylere öğütleri, birlikte yaşama kültürü açısından önemlidir. Bu önem o dönemde bile insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde hoşgörülü

olmalarının yanı sıra birbirlerinin düşüncelerine karşı da saygılı olmalarını ortaya koymaktadır. Ayrıca bu öğütler bireylerin toplumun genel kurallarına, kendilerinin zararına olsa bile uymalarının önemini de vurgulamaktadır.

İslâm toplumuna doğru yol alınırken Hilfu'l-Fudûl, Medine sözleşmesi ve Veda Haccı Hutbesi gibi örnekler birlikte yaşama kültürünün mükemmel bir şekilde icrasını sağlamak adına dönüm noktaları olmuşlardır. Güçlünün haklı, mazlumun haksız olduğu bir dönemde, Hilfu'l-Fudûl günümüz sivil toplumları gibi değerlendirilebilecek olan bir teşkilatın etkililiğini göstermesi açısından önemli bir birlikteliktir.

Medine Sözleşmesi ise İslâm toplumunun Medine'de oluşma döneminde, burada yaşayan Yahudi toplumuyla ilişkilerini düzenleyen önemli bir sözleşmedir. Farklı inanç sistemleri içerisinde yer alan toplulukların birlikte yaşama adına ilişkilerinin sınırlarını ortaya koyan Medine sözleşmesi önemli

dönüm noktalarından biri olarak tarihteki yerini almıştır.

Diğer taraftan Vedâ Hutbesi, Müslüman toplumun hem kendi aralarında hem de farklı inanç grupları arasında olması gereken insan hakları, hoşgörü ve saygının ifadesi olarak Hz. Peygamber'in ortaya koyduğu bir manifesto olarak kabul edilmelidir.

Yukarıda sayılan üç etkinliği, insan hakları ve birbirlerine tahammül noktasında, bugün insanlığın ulaştığı çerçeveye ile değil de, Hz. Peygamber'in yaşadığı toplum açısından ele alındığında, bu adımların önemi daha iyi ortaya çıkacaktır. Kaldı ki bu adımlar günümüz açısından ele alındığında bile, hala geçerliliğini korumakta ve insanlığa rehber olarak varlığını sürdürmektedir.

Farklı inanç sistemlerine sahip olan toplulukların birlikte yaşama adına birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen kurallar manzumesi olarak mevcudiyetini sürdüren Medine sözleşmesi ve Veda Haccı hutbesi bu açıdan değerlendirilmesi gereken sosyal gerçekliklerdendir. Bu bağlamda siyasi otorite boşluğu bulunan toplumlarda bile adalet ve eşitliği sağlayacak Hilfu'l-Fudûl misali sivil toplum kuruluşlarının varlığı ve etkinliğinin ortaya konulması gerekir.

İnsanlığın ilk dönemlerinden itibaren çoğalan, çoğaldıkça da birbirleriyle sosyal ilişkileri bazen sertleşen, bazen de büyük savaş ve muharebelere kadar varan bir süreç, medeniyetler tarihinin en önemli dönüm noktalarını oluşturmaktadır. Hâlbuki çeşitli milletler ve çeşitli fiziki farklılıkların esas sebebinin kavrayabilmek bu birlikteliğin problemsiz devamını sağlayabilecek etkin unsurlardan biri olarak değerlendirilebilecektir.

Hilfu'l-Fudûl, Medine sözleşmesi ve Vedâ Hutbesi, günümüz insanlığının sosyal hayatının en problemlili konu başlıklarını oluşturan, birlikte yaşama kültürü bağlamında değerlendirilebilecek önemli olaylar olarak önümüzde durmaktadır.

İnsanlar arasında birlikte yaşamayı

kuvvetlendiren, toplumu oluşturan bireylerin birbirlerine bakışlarını olumlu yöne çeviren olguların kesinlikle göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Bu önemli unsurlar, sevgi, saygı, hoşgörü, farklılıkların ötekileştirilmemesi, adalet ve eşitlik değerleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sadece aynı milletin, aynı dinin, aynı ırkın mensubu olan fertler arasında değil, insanlık ailesinin birer üyesi olan bütün insanlar arasında temel insanlık değerlerinin hayata hâkim kılınması adına medeniyetlerin temsilcilerinin üzerlerine düşeni yapmalarının gerekliliği yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğinde insanlığın yaşadığı vahim olaylarla daha iyi anlaşılıyor olsa gerektir.

Bu bakış açısıyla cahiliye dönemi olarak da adlandırılan İslâm öncesi dönemin önemli olaylarından biri olarak değerlendirdiğimiz Hilfu'l-Fudûl olayının birlikte yaşama kültürüne katkılarını ele almaya çalışacağız. Buna ilaveten bu teşkilatın önemini ortaya koyarak birlikte yaşama adına dönüm noktası olarak değerlendirilebilecek önemli olayları ve erdemli bir toplumun oluşum sürecini ortaya koymaya gayret sarf edeceğiz.

Birlikte yaşamak mecburiyetinde olan dünya insanlığı, beraber yaşamak, tanışmak ve bilişmek üzere bu dünyayı yaşanabilir bir mekân haline getirmek için gayret etmek adına üzerine düşenin fazlasını yapmak durumundadır. Renk, dil, din ve ırk farklılıkları bu görevlerin ve sorumlulukların yerine getirilmesine hiçbir zaman engel olmamalıdır. İnsanlığın temel ortak değerleri bu noktada varlığını ve etkinliğini hissettirecek güç ve kuvvete sahiptir. Bu sorumluluk insanlık ailesini oluşturan bütün milletler ve bu milletlerin bireylerine aittir.

1.BİRLİKTE YAŞAMA KÜLTÜRÜNÜN TEMELLERİ

Bugün büyük bir kent görünümünde olan dünyamızda birlikte yaşamak mecburiyetinde olan yaklaşık dokuz milyar gibi bü-

yük bir insan nüfusundan bahsetmek mümkündür. Bu yoğun nüfuslu dünyada insanlık ilk dönemlerinde olduğu gibi birçok sosyal ve psikolojik olaylarla baş etmek mecburiyetindedir.

Bugün bir taraftan tabii afetler gibi olaylar insan hayatını tehdit ederken, diğer taraftan savaşlar ve katliamlar daha kötü sonuçlar ortaya koymaktadır. İnsanların hükmetme ve sahip olma ihtirasları birbirlerine karşı acımasız davranışlar sergilemelerini meşru görmelerine sebep olmaktadır.

Bu değerlendirme neticesinde söyleyebiliriz ki âdemoğlu uzun asırlar boyunca elde ettiği temel değerleri göz ardı edilebilmektedir. Hâlbuki belirteceğimiz bu değerler insanlık ailesinin birlikte yaşamasının gerçekleştirilmesini sağlayan en önemli unsurlar idi. Bunları kısaca hatırlamakta fayda vardır:

Sevgi, birlikte yaşama kültürünün en önemli değerlerindedir. Aynı zamanda insan olmanın en önemli özelliklerindedir. İnsanoğlu topluluk içerisinde yaşamaya aile çevresinden başlayarak katılır. İlk sevgi ve saygıyla bu birliktelikte karşılaşılır. Bireyler, içinde yaşadıkları aileden başlamak üzere bütün insanları sevebilecek bir tarzda yetiştirilmelidir. Sevgiyi nesillere içselleştirerek benimsetmek çok önemlidir. Çünkü sevgiyi tanıyamayan ve onu hayatında tadamayan nesillerden ne aileleri ve ne de ait oldukları milletler fayda sağlayabilir. İnsan, medeniyet değerlerinden olarak yaratılan bütün varlıkları yaratandan ötürü sevmeyi becerebilecek bir inceliği kazanmak durumundadır. Saygı değerini hayatında yerleştiremeyenler çevresine olumlu hiçbir etki ve iz bırakamadıkları gibi bu değerlere de muhatap olamazlar.. Bu değeri benimseyen nesiller insanlığın mutluluğunun teminatı olacaklardır.

Kardeşlik, yardımlaşma, dayanışma ve hoşgörü bugün insanlık ailesinin en çok muhtaç olduğu erdemler topluluğudur. İnsanlık sadece kendisiyle birlikteliği olan bireylere karşı değil, bütün insanlara karşı bu erdemlerle davrandığında küresel bir barışın kapısını aralayabilecektir. Dünyanın neresin-

de olursa olsun, mazlumlara ve yoksullara gücünün yettiği oranda umut olma, onları destekleyebilme erdemlerin en önemlilerindedir. Yardımlaşma ve paylaşma erdemi birlikte yaşama kültürünün önemli argümanlarındandır.

Eşitlik, herhangi bir toplumun bireylerinin uygulanmakta olan hukuk karşısında eşit olarak değerlendirilmeleri olarak açıklanabilir. Bu şekildeki bir uygulama fertlerin yaşadıkları topluma aidiyetlerini pekiştirecek ve birbirlerine olan bağlılıklarını kuvvetlendirerek mutluluklarına katkıda bulunacaktır. Bireyler eşitlik ilkesinin gerçekten uygulanmasıyla toplumun hiçbir kimseyi ötekileştirmedicine ve ayrımcılık yapmadığına inanacaktır. Böylece toplumun maruz kalabileceği sıkıntıların giderilmesinde önemli sorumlulukları ve görevleri yüklenebileceklerdir.

Doğruluk erdemi, medeniyetimizde insanın bitmez tükenmez hazinesi olarak ifade edilmektedir. Doğruluğu hayat tarzı olarak benimseyen bireylerden oluşan toplumlar, birlik ve beraberliği güçlü bir şekilde hayata geçirebileceklerdir. Doğruluk aynı zamanda birlikte yaşayan insanların haklarının korunmasının da teminatı olarak değerlendirilebileceği için hukuk sistemlerinin de vazgeçilmez dayanaklarındandır. Ayrıca aile fertleri de bu erdemle huzuru elde ederek toplumun saadetine katkıda bulunacaklardır. Dahası bu erdemler sayesinde bireysel planda insanların hakları güçsüz de olsalar korunmuş olacaktır.

Öte yandan insan olmanın en önemli unsuru olan özgürlük, sorumlulukların gerçekleştirilmesi için gerekli şarttır. Hürriyetlerin en önemlisi de yaşama hürriyetidir. Bu hürriyet olmazsa diğer hürriyetlerin hiçbir değeri olamaz. Mülk edinme hürriyeti, seyahat hürriyeti, din ve vicdan hürriyeti ve düşünce ve ifade hürriyeti insanın fitraten ihtiyaç duyduğu ve kısıtlandığında toplumun düzen ve intizamını bile sıkıntıya sokabildiği değerlerdir. Kuşkusuz bu değerler, birlikte yaşama kültürünün önemli yapı taşlarıdır.

Adalet, bireysel ve toplumsal hayatın vazgeçilmez erdemlerindedir. Toplumun

dirlik ve düzeninin teminatı, bireylerin haklarının korunmasının dayanağıdır. Adalet, hakkaniyet ve eşitlik ilkelerine uygun yaşamak olarak tarif edilir. Adalet erdemi, davranış ve kararlarda hakka göre hüküm vererek toplumu oluşturan bireyler arasında eşitliği sağlamak, eşit olmak ve eşit davranmak anlamlarına gelen bir kavramdır. Bu erdem insanlığın her zaman muhtaç olduğu ve toplumun bireylerinin kendilerini güvende hissettikleri ortama katkısı olan vazgeçilemeyen bir kıymettir. Adalet terazisinin şaşıtığı toplumların birlikteliklerini sürdürebilmeleri tarih boyunca zor olduğu görülmüştür. (Göz,2016/1:115-117)

Burada kısaca önemine vurgu yaptığımız değerlerin içselleştirilmesi, hayata hâkim kılınması insanlığın geleceğinin daha iyi olmasını sağlayacak önemli unsurların başında gelmektedir. Bu erdemler, devamlılık gerektiren bir sürecin ürünüdür ve hemen elde edilen bilgi birikimleri olmaktan ziyade, zaman içerisinde insanın hayatında varlığını hissettiren önemli kazanımlar olarak değerlendirilebilir. Bu birikimler toplumu ve onu oluşturan bireyleri geleceğe doğru emin bir şekilde götürecek olan sağlam araçlar olarak görülmektedir. Bu değerler içtenlikle hayata hâkim kılındığında toplumu oluşturan bireyler birlik ve beraberliğin önemli örnekleri olarak ortaya çıkacaklardır.

İnsanlık tarihi, savaşlar ve diğer sosyal ve tabii felaketlerle birlikte yaşama kültürünün ve değerlerinin zaman zaman yerle bir edildiği dönemleri yaşamış ve hâlen de bu sıkıntıları yaşıyor olduğu görülmektedir. Oysa yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğini idrak ettiğimiz günümüzde insanlık ailesi, birlikte yaşama kültür ve değerlerine eskisinden daha çok muhtaçtır. Birlikte yaşama kültürünün tarihi arka planı, günümüzü doğru bir şekilde değerlendirmek açısından çok önemlidir. Farklı tarihlerde ve farklı coğrafyalardaki insanların birbirleriyle iletişim ve ilişkilerinin çok yoğun bir şekilde yaşanması birlikte ya-

şama kültürünün önemini daha da arttırmaktadır.

Birlikte yaşamının temel unsurları olarak ele alınan bu değerler, milletleri oluşturan bireylerin üzerinde uzlaşma sağladıkları ve toplumda etkisinin her an hissedildiği temel sorumluluk birimleri olarak da görülmektedir. (Mutluel, 2014: 43-45; Göz, 2016/2:13-20)

Bu temel değerler küreselleşen dünyamızda yaşayan insanların göz ardı edemeyeceği önemli kazanımlardır. Bu dünyayı beraberce yaşanabilir bir yer haline getirebilmek erdemli insanlar tarafından mümkün olabilecektir. Erdemleri hayatından uzaklaştıran toplumlar, sıkıntılarla her zaman karşı karşıya kalacaklardır.

İlk çağ filozoflarından Sokrates'ten itibaren topluma yön veren düşünürler bu erdemlerle mücehhez olmayı önemsemişler ve görüşlerini ortaya koymuşlardır. "Devlet" adlı eserinde toplumun yönetiminin önemine vurgu yapan Platon erdemli insanların yöneticilikte başarılı olabileceklerini açıklıkla ifade eder. (Platon,1975:117-121)

İslâm filozoflarından Fârâbî de "Medinetü'l-Fazıla" adlı eserinde toplumları yönetecek olan idarecilerin erdemlerle donanmış filozof düşünceli insanlar olmasının önemli olduğunu belirtir. Ona göre İnsan denilen varlık, yaşamak ve daha üstün mertebelere yükselebilmek için bir arada yaşamak mecburiyetindedir. (Fârâbî, 1990: 79) Toplumları oluşturan bireylerin mutluluklarını kazanmaları ve hayatlarında bunu sergileyebilmelerinin ortak kabulle hayata hâkim olan değerlerle elde edildiğini belirten Fârâbî, bu erdemlerin bireyler tarafından içselleştirilmesinin zorunluluğunu vurgular. (Fârâbî, 1974:28-29)

İnsanlar evlerinde, mahallelerinde, şehirlerinde, ülkelerinde ve dünyada beraber yaşarken uymak durumunda olduğu, yaptırımı olan yahut olmayan değerleri dikkate almak durumundadır. Bu durum, insanlık ailesinin fertlerinin mutlu yahut sıkıntılı bir zaman dilimini idrak etmelerine sebep olacak-

tır.

2. BİRLİKTE YAŞAMA KÜLTÜRÜNÜN SERÜVENİ

İnsan, yaşadığı toplumun bir bireyi olarak yerini alırken o toplumun benimsediği temel değerlere uymak durumunda olduğunun bilinciyle hareket etmek gerektiğini mantıken de bilen bir varlıktır. Bu mantıklı değerlendirmeler onun yaşantısının kalitesini gösterecektir.

Toplumsal değerler, zamanın mutlulukla dolu geçirilmesinin önemli yansıtıcıları ve birleştiricileri olarak işlevini yerine getirmektedir. Toplumun bireylerinin mutluluğu yakalayabilmelerinin ön şartı olarak da değerlendirilebilmektedir.

İslam toplumunun temel değerler konusundaki arka planını mercek altına aldığımızda karşımıza çıkan en önemli dönüm noktalarından biri olarak Hılfu'l-Fudûl tarihin kayıtlarında yerini almıştır. Bu olayı, toplumları oluşturan bireylerin birlikte yaşama kültürü açısından ele almak önemlidir.

2.1. Hılfu'l-Fudûl

Hılfu'l-Fudûl'ü anlayabilmek ve önemini kavrayabilmek için oluşturulduğu zaman dilimindeki toplumun sosyal siyasi ve ticari durumunu değerlendirmek gerekmektedir. Yaşanılan dönem bu yönlerden olumsuzluklarla doludur.

Hılfu'l-Fudûl Arapça sözlük anlamı olarak, Fadl'ların Yemini (Erdemlilerin Yemini), İyilikler Üzerine yapılan Sözleşme veya Haklar Sözleşmesi anlamlarını ihtiva edene bir isim tamlamasıdır.

İnsanlık tarihine baktığımızda, miladi altıncı yüzyılda İslâm bir din olarak gönderilmeden önce, güç ve adalet kavramları aynı noktada değerlendirilmekteydi. Toplumlarda adaleti uygulayabilecek bir otoritenin mevcut olmadığı görülmektedir. Güçlü olan haklı olduğunu hiç kimseden çekinmeden belirtiyor ve uygulama safhasına koyabiliyordu. Toplumsal değerler güçlü olanın lehine göz ardı edilebilmektedir. Mekke, bulunduğu bölgenin en önemli ticari ve kültürel merkezleri olarak

gelişmiş bir şehirdi. Etrafında bulunan bölgelerden insanlar, ticari işleri ve kültürel çalışmaları için şehirde düzenlenen panayirlara büyük rağbet gösterirlerdi. Bu panayirlar insanların birlikte yaşama kültürleri üzerinde olumlu etkiler yapan güzel uygulamalar olarak varlığını sürdürmekteydi. (Köksal,1987:II/133; Eser, 2009: 311) Ancak bu birlik ve beraberliği sahip olduğu makam ve servetle bozan insanların var olduğu da sıkça görülmekteydi. Gücü elinde bulunduranlar haksız olmalarına rağmen haklı ama zayıf olanlara zulüm ve haksızlıkta çok ileri gidiyorlardı. Bu arada toplumda meydana gelen olaylar herkesin dikkatini çekiyordu. Haram aylardan Zilkade ayında Yemenli Zübeyd kabilesi mensuplarından bir tüccar, Mekke'ye gelmişti. Hem Mekke'de dini bir vazife olarak umresini yapacak hem de yanında getirdiği ticari mallarını satarak gelir elde edecekti. Pazarda mallarını belirli fiyata anlaşarak sattığı kişiden mallarının karşılığını alamadı. Yemenliye parasını ödemeyen kimsenin Huzeyfe b. Kays es-Sehmî yahut As b. Vâil es-Sehmî olduğunu kaynaklar rivayet etmektedir. Sözü dinlenen kabilelerin reislerine durumunu anlatarak yardımlarını talep eden tüccar, bu talebine olumsuz cevap alır. Mazlum Yemenli tüccar kendisinin haklarını koruyacak kimseler bulamayınca Kâbe'ye en yakın bir tepe olan Ebu'l-Kubeys tepesine çıkar ve sıkıntılarını ve çaresizliğini acıklı bir şiirle dile getirir. Bu olaydan çok rahatsız olan ve kendileri Hılfu'l-Mutayyebîn olarak isimlendirilen kabileler, bu olaydan Mekke'nin geleceği ve birlikte yaşama adına büyük endişe duyarlar. Bu tüccarın maruz kaldığı adaletsizliğin ortadan kaldırılması adına bir toplantı yapılmasına karar verirler. Bu toplantıya kabilelerin ileri gelenleri katılırlar. Bunların arasında o günlerde kendisine Muhammedü'l-Emin denilen Hz. Peygamber de daha yirmi yaşlarında iken katılır. Toplantı uzun tartışmalar sonucunda somut kararlarla sona erer. Mekke'deki adaletsizlikleri ve hukuksuzlukları sona erdirmek için yapılan bu yeminleşmeye Hılfu'l-Fudûl denir. (İbn Sa'd,

1990:1/103; Hamidullah,1998:31-32)

Bu sözleşmenin metni kaynaklarda şu şekilde tespit edilmektedir:

“Allah’a yemin ederiz ki, zulme uğrayanın yanında ve zâlim ona gasp ettiği hakkını iade edene kadar hepimiz bir tek el gibi olacağız; bu birlik denizin bir kıl (yün) parçasını öğütüp yok edebileceği zamana kadar ve Hirâ ve Sebîr dağları yeryüzünde dikili durduğu müddetçe devam edip gidecek ve zulme uğrayanın malî durumunun tam bir eşitliği ile birlikte devam edip gidecektir.” (Hamidullah,1998:1/52-54)

Toplumun huzurunu ve adaletsizlikleri önlemek adına yeminle bağlanılan metnin ana başlıklarla maddelendiği de görülmektedir:

- İster Mekke halkından olsun, ister Mekke’ye dışarıdan gelenlerden olsun, ister iyi ister kötü olsun zulme uğrayanın yanında yer alınacaktır.

- Adaleti temin edinceye kadar zalimin karşısında durulacaktır. Mazlumun hakkı zalimden alınuncaya kadar mazlumun yanında olunacaktır. Mazlumla yekvücut olunacaktır.

- Zalimin zulmünü ortadan kaldırmak için sözleşmeye taraf olanlar birlik ve beraberlik içerisinde davranacaklardır.

- Bu birlikteliğin devamlılığı zulmün ortadan kaldırılmasıyla sınırlı olacaktır.

- Deniz süngeri ıslattığı, Hıra ile Sebîr dağları yerlerinde kaldığı müddetçe bu yemine sadık kalınacaktır. (İbn Sa'd, 1990:1/103; İbn Hişam,1992:1/103; Hamidullah, 1998: 31-32; Köksal,1987:2/134)

Bu ahitleşme sonunda Yemenli mazlum tüccarın hakkı, malını gasp edenden alınıp kendisine teslim edilmiştir. Daha bu Yemenli tüccar gibi zulme uğrayanlara karşı kuvvetli ve etkili bir merci olarak Hilfu'l-Fudûl etkisini yıllarca hissettirmiştir. İnsanların birlikte yaşama şartlarına olumlu bir şekilde katkı sağlamıştır. Nitekim zalim olanlar böyle etkin bir gruba karşı gelebilme cesareti-

ni gösterememişlerdir.

Bu grubun oluşturulmasına sebep olan olaylar zinciri, insanlık tarihinde mazlumların haklarının korunması için ne kadar önemli olduklarını ortaya koymaktadır. Hilfu'l-Fudul aktif bir şekilde uygulama sahasında bir çok olaya müdahil olmuş ve hakkı gasp edilenin hakkını kendisine ulaştırmıştır. Bu birliktelik İslâm öncesi toplumun yapısının mükemmelleştirilmesinde etkin bir rol oynamıştır. İnsani değerlerin toplumda yerleşmesinin en önemli etkileyicisi olmuştur.

Hilfu'l-Fudûl, birlikte yaşamak mecburiyetinde olan insanların, bu birlikteliği sürdürürken uymaları gereken kuralların olduğunu hatırlatan ve bu sorumluluğun gereğinin yapılmasını zorlayan bir birlikteliktir. Bu yönüyle İslâm toplumunun oluşumundan önceki toplumun birlikteliğinin en önemli garantisi olması yönüyle bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Bu birliktelik aynı zamanda siyasi, resmi bir devlet otoritesinin olmadığı bir dönemde, insani değerleri toplumda hâkim kılmanın her halükarda gerçekleştirilmesi gereken bir olgu olduğunu da gösteren önemli bir örnektir.

Birlikte yaşama kurallarının en önemlilerini bünyesinde barındıran Hilfu'l-Fudûl, adaletin tesis edilmesinde ve hayata geçirilmesinde etkinliğini ortaya koymuştur. İnsanların birbirlerinin hak ve hukukuna riayet etmelerinin gerekliliğini uygulamaya koymuştur. Zulme uğrayanların milliyetine ve inanç değerlerine bakmaksızın haklarının korunması gerektiğinin önemli bir belgesi olan bu ahitleşmeye Hz. Peygamber son zamanlarında bile “şu anda Hilfu'l-Fudûl'a çağrılısam icabet ederim” diyerek önemini vurgulamıştır. (Beyhaki,2003:6/596; İbn Hişam,1992:1/142; İbn Kesîr, 1996: 1/ 696)

Toplumlar, siyasi ve idari zafiyet içerisinde olduğu dönemlerde bile, adaleti, hak ve hukuku, temel hakları koruyacak müesseselerin bulunması bu yönüyle değerli olsa gerektir. İnsan olmak bakımından insanlar

birbirlerinin temel haklarını koruma hususunda üzerlerine düşeni yapmak durumundadırlar. Bu beş temel hususun korunmasının her dönemde insanların önemli sorumluluklarından olarak karşımızda durduğunun da açık bir işaretidir:

- Canın korunması
- Aklın korunması
- Dinin korunması
- Neslin korunması
- Malın korunmasıdır. (Kemâlî, 2000:165)

Bu değerler insan olmanın ve bu şekilde varlığını sürdürmenin ön önemli unsurları olarak tarih boyunca medeniyetlerde yerini almış ve uygulanmıştır. Bunları uygulamada sıkıntıya düşüldüğünde savaşlar ve çatışmalar kaçınılmaz olmuş ve insanlık önemli değerlerinin kayboluşunu, yitip gidişini kaygıyla izlemiştir. Bu değerleri her dönemde koruyup kollayan, hayata hâkim kılmaya çalışan erdemliler topluluklarının var olduğu tarihi kaynaklarda mevcuttur. Bu uygulamaların en önemlilerinden biri de “Medine Sözleşmesi”dir.

2.2. Medine Sözleşmesi

İslâm toplumu Medine’de oluşum sürecini devam ettirirken şehirde yaşayan diğer dinlere mensup insanlarla birlikte bir toplum parçalarını oluşturmaktaydılar. Müslüman Mekke’liler kendi doğdukları toprakları terk ederek bilmedikleri yerlere göç etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Bu göçün sebebi, diğer göç sebeplerine benzememektedir. Ekonomik faydadan ziyade, güvende olma ve inanç değerlerini yaşama emniyeti öne çıkmaktadır.(Cufta,2016:57) Medine’de daha önceleri birbirleriyle kan davası sürdürmekte olan Evs ve Hazreç kabilelerinden Müslüman olanların oluşturduğu bir topluluk, daha İslam’ı kabul etmemiş olan Araplar ve Yahudi topluluğu mevcut idi. Buradaki Yahudiler dokuz kabileye mensup olsalar da tarihçiler önemli şu üç kabileyi zikrederler. Bunlar Benû Kaynuka (kuyumcular), Benû Nadîr (tarım, özel olarak hurma yetiştiriciliği yapanlar) ve Benû Kurayza (dericilik ve kunduracılık ya-

panlar) idi. Bu Yahudi kabileleri de kendi aralarında düşmanlığı sürdürmekteydiler.(Hamidullah, 1993: 1/184-185; Tuğ,1969:31-40) Bu Yahudi kabileleri ticaret, sanat ve ziraatta Medine toplumunun diğer üyelerine üstünlük sağlayarak baskın bir güç olarak varlıklarını kabul ettirmişlerdi.

Hız. Peygamber Medine’de yaşayan Yahudilerle, beraber yaşamanın kaide ve kurallarını içeren bir sözleşme üzerinde anlaşma sağladı ve onlarla beraber bu sözleşmeyi kabul ettiler. Aynı inanç sisteminde yer almayan insanlarla Müslümanların birlikte yaşama kurallarını ihtiva eden bu sözleşme bir ilk olması yönüyle çok önemlidir.

Vesikanın yazılış zamanıyla ilgili değerlendirmelere bakıldığında Müslümanlarla ilgili 1-24. Maddelerin hicretten hemen sonra, Yahudilerle ilgili olan 25-47. Maddelerin de Bedir harbinden sonra yazıldığı görülmektedir.(Hamidullah, 1993: 1/211-212; Aydın, 1991:153)

Hız. Peygamber Medine’ye hicret etmeden önce Akabe biatlarında toplumun genel görüşlerini tespit edebilmek için her sülaleden “Nakîb” denilen başkanlar seçmişti. Hatta “Nâkîbü’l-Nükeba” denilen başkanların başkanını da görevlendirmişti. Hız. Peygamber, bu başkanlarla şehirde birlikte yaşamanın kurallarının neler olması gerektiği, şehrin yönetimi ve Müslümanların genel durumlarıyla ilgili bilgiler alarak istişarelerini sürdürdü.

Birlikte yaşamak mecburiyetinde olan çeşitli inanç, kabile ve ırklara mensup insan toplulukları arasında uyumu sağlayabilmek adına bazı önemli adımların atılması gerektiğini Hız. Peygamber daha ilk günden biliyor ve çözümler üretme çalışmalarını somut uygulamalara dönüştürüyordu. Mekke’den Medine’ye her türlü mal mülklerini ve aile bireylerini bırakarak hicret eden Muhacirlerle onları bağrılarına basan Ensar kardeş kılınmış ve Müslümanların birlikteliği açık bir şekilde ortaya konulmuştur. Bu şekilde, ortada sıkıntı oluşturma gayreti içerisinde olan kararsız Medinelilere karşı da birlik ve beraberliğin

mahiyeti gösterilmiş oluyordu.

Müslümanlar daha önce birlikte yaşama hakları ellerinden alındığı ve çok çeşitli adaletsizliklere maruz kaldıkları için Mekte'den hicret etmek zorunda kalmışlardı. Hâlbuki beraber yaşıyor oldukları insanların her biri ya Müslüman olan Mekkelilerin akrabası ya da aynı kabilenin fertleriydiler. Farklılıkları birlikte yaşamının önünde en büyük engel olarak görenler, eğer güçlüyseler diğerlerini sindirip yok etmek için ellerinden geleni yapmanın hiçbir mahsurunun olmadığına inanmaktadırlar.

Mekkelilerin Medine'deki Müslüman toplumu kendi haline bırakmayacakları biliniyordu. Hz. Peygamber Medine'de yerleşik olan diğer topluluklarla birlikte yaşamının sorumluluklarını paylaşmak üzere yapılması gerekenleri ortaya koyarak bir sözleşmenin yapılmasına karar verdi. Artık devlet olabilme yolunda gerçekleşmekte olan bir süreç hızla ilerlemekteydi. Ortaya konulacak olan belge sadece devlet olmanın gerçekleştirilmesini sağlayan bir sözleşme değil devamlılığını sürdürecektir olan bir medeniyetin temel kuralları olarak tarihi kaynaklarda yerini alacak olan bir anayasa metniydi.

Tarih boyunca var olan bütün medeniyetlerde devlet olmanın hayata geçirilmesi için değerler bağlamında paradigmaların önemli olduğunu görmekteyiz. Bu değerler, toplumların bireylerini birbirlerine bağlayan ve birlikte yaşamayı sağlıklı bir şekilde sürdüren unsurlardır.(Göz, 2016/2:63-78)

Müslümanlar arasında yaklaştırma ve bütünleştirme çabalarını mükemmel bir şekilde sonuçlandıran Hz. Peygamber, toplumun diğer bileşenleriyle de sulh ve sükûnu sağlamak üzere çabalarını arttırdı.

Sorumluluğunu üzerine aldığı toplumun genel gidişatını tebliğ etmekte olduğu dinin genel kabulleriyle şekillendirmek isteyen Hz Peygamber istişarelerine hem Müslümanlarla, hem de Medine'de yaşayan Yahudilerle devam etti. Bu istişareler sonucunda

şehirde yaşayan herkesin uyması gereken kurallar manzumesi, bir anayasa metni gibi kaleme alındı ve şehir halkının tamamının uyması için yürürlüğe kondu. Bu sözleşmenin tam metninin bize kadar eksiksiz ulaştığını görmekteyiz.(Hamidullah,1985: 59-62; Hamidullah,1993:1/188-190) Burada vesika bir bütün olarak ele alınarak birlikte yaşama kültürüne olan katkıları bir dönüm noktasını göstermesi açısından açıklanacaktır. Farklı inanç sistemleri içerisinde yer alan insanların aynı toplum içerisinde birlik ve beraberlik duygularını içeren bir yapıyla hayatiyetlerini sürdürmeleri açısından bu belge önemli bir sosyal farkındalık ortaya koymaktadır.

Genel olarak bu vesika, oluşturulmakta olan ve bilim insanlarınca Medine şehir devleti olarak adlandırılan bu yapının kuralları manzumesini oluşturmaktadır. Medine toplumunu oluşturan grupların kendi aralarında ve birbirleriyle olan ilişkilerinin düzenlenmesini oluşturan bu vesika aynı zamanda yazılı ilk anayasa olarak değerlendirilmekteydi.(Aydın, 1991: 153)

Müslümanların kendi aralarında inşa edilen kardeşlik, toplumun değer yargılarına hâkimiyetini kurduğu Medine döneminin ilk yılları, toplumun bireylerinin birbirlerine karşı davranışlarını şekillendiren en önemli kurallar manzumesini oluşturmaktadır. Bu uyum ve insicam ikliminin toplumun diğer bileşenleriyle de tesis edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla önce Müslümanlar tarafından benimsenen maddeleriyle Medine sözleşmesi devlet idaresinde sorumluluk ve yetkilerin belirtilmesi açısından önemini ortaya koymaktadır. Zalimin zulmüne mani olmak çok önemlidir. Kim zulmetmeye kalkarsa, kardeş dahi olsa ona karşı durmak gerekmektedir. Bozgunculuk yapmaya kalkanlar, yani birlikte yaşama kültürünün temel değerlerini ortadan kaldırmak isteyenlere fırsat verilmeyecektir. Sözleşmenin on üçüncü maddesi bu husustaki değerlendirmelerimizi destekler mahiyettedir:

“Kuralları uygulamada titiz davranan

bütün mü'minler, aralarındaki saldırgan, haksız bir fiilin eylem hazırlığı içinde olan, bir cürüm, bir düşmanlık peşinde koşan veya mü'minler arasında bozgunculuk çıkaran bir kimseye karşı olacaklardır. Bu kişi, içlerinden birisinin evladı da olsa hepsinin elleri onun aleyhine kalkacaktır.”(Hamidullah,1985: 59-62; Hamidullah, 1993: 1/ 188-190)

Müslümanlar kendi aralarında ve toplumun diğer bileşenleriyle ihtilafa ve anlaşmazlığa düştüklerinde ilk müracaat edilecek mercinin Allah ve Resulü olduğu gerçeği, istikrar adına önemli bir yaptırım olarak değerlendirilebilir. Bu hususta sözleşmenin yirmi üçüncü maddesi açık bir şekilde son noktayı koymaktadır:

“Üzerinde ihtilafa düştüğünüz herhangi bir şey Allah’a ve Muhammed (a. s.)’e götürülecektir.”(Hamidullah,1985: 59-62; Hamidullah, 1993: 1/ 188-190)

Bu vesikayla, ister Müslüman olsun, isterse toplumun diğer bileşenlerinden olsun bir bütün halinde birlikte yaşamak kararlılığında olan toplumun oluşturulduğu görülmektedir. Bu toplum bütün bileşenlerinin katılımıyla “ümme” olarak isimlendirilmekte ve aynı haklara sahip oldukları vurgulanmaktadır. Bu husus bugün için çok dikkate değer görülmeyebilir ama ortaya konduğu ve uygulanmaya başladığı dönem açısından büyük bir olaydır. Bu hususun sözleşmenin ikinci ve yirmi beşinci maddesinde açıklıkla ifade edildiği görülmektedir:

“Madde: 2- İşte bunlar (bu vesikayı imzalayanlar), diğer insanlardan ayrı bir Ümmet (topluluk) teşkil ederler.”

“Madde: 25-

a) Beni Avf Yahudileri, mü'minlerle birlikte bir ümmet (bir topluluk) oluştururlar. Yahudilerin dinleri kendilerine, Müslümanların dinleri kendilerinedir. Buna hem mevlaları hem de kendileri dâhildir.

b) Ancak bunlardan haksızlık eden veya suç işleyen hariçtir. Böyle birisi, ancak kendisine ve ailesine zarar vermiş olacaktır.” (Hamidullah,1985: 59-62; Hamidullah, 1993: 1/ 188-190) Ana başlıklarıyla birlikte yaşama

kültür açısından önemi ortaya konulmaya çalışılan Medine Sözleşmesi, Devlet İktidarının özelliklerini ve sorumluluklarını ortaya koyarken, toplumu oluşturan bileşenlerin üyelerinin de sorumluluk ve görevlerini belirtmektedir. (Tuğ,1969: 46-47) Bu yönüyle birlikte yaşamının yazılı kurallarının uygulama alanına konulduğu ilk yönetim sistemiyle karşılaşıldığını söylemek mümkündür. Bu sistem, sürekliliğini uygulamalarla ortaya koyarak Vedâ Hutbesiyle evrensel bir haklar bildirgesi manifestosunu sunmuştur. Böylece günümüzde de hak ve hürriyetlerin tarihi içerisinde en önemli yer alan bir belge olarak var olduğu görülmektedir.

2.3. Vedâ Hutbesi

İnsanlığın, birlikte yaşamının kurallarının ortaya konulduğu etkin belgelerin varlığıyla yakın zamanlarda tanıştığı açıktır. Arka planına baktığımızda yazılı belgeler ancak yakın geçmişte tarihteki yerini alabilmiştir. İnsan Hakları Evrensel Beyanname 1948 yılında yürürlüğe konulabilmiştir. Avrupa insan hakları sözleşmesi ise 1950 yılında kabul görmüştür. Bütün bu değerlendirmeler ışığında İslâm'ın temel kurallar manzumesi olarak değerlendirilen Veda hutbesi bu açıdan önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Yirminci yüzyıla gelinceye kadar Veda hutbesi gibi bir belgenin varlığından bahsetmek mümkün görülmemektedir.

Veda Hutbesi Hz. Peygamber'in vefat etmeden kısa bir zaman önce 632 yılında yaptığı Veda Haccı esnasında kendisiyle beraber hacceden kalabalık bir topluluğa çeşitli yerlerde yaptığı bir hitabe olarak tarihteki yerini almıştır. Bu hac esnasında Allah, “Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim” (Maide 5/3) mealindeki ayetini göndermiştir. Bu ayetin gönderilmesi, İslâm'ın bir bütün olarak tamamlandığını ortaya koyan bir delil olarak önemlidir. Bu ayetin nazil oluşu aynı zamanda Hz. Peygamberin bu hutbede söyleyeceklerini daha önemli hale getirmektedir. Artık söylenecek olanlar bir özet ve kaide bütünlüğünü ifade

etmektedir.

Bu hac esnasında Hz. Peygamber tarafından irat edilen hutbeye ilk defa Câhız, Veda Hutbesi olarak isimlendirmiştir.(Ak-yüz,2014:269-272; Erul,2012:591) Bu hutbeyi Arafat'ta diğer Müslümanlara duyurabilmek için münadiler, Hz. Peygamber'in sözlerini tekrarlamışlardır.

Hutbenin bütün olarak metni Muhammed Hamidullah'ın "el-Vesaiku's-Siyasiyye" adlı eserinde ve diğer başka birçok eserde de mevcuttur.(İbn Sa'd, 1990:2/183-186; Hamidullah,1985: 360-368; Hamidullah, 1993: 1/273-276) İrat edilen hutbe birçok sahâbi tarafından rivayet edilerek bizlere kadar sağlıklı bir şekilde ulaşmış ve değerlendirilmiştir.

Hutbenin içeriğini birlikte yaşama kültürü açısından değerlendirmek elbette önemli bir çalışmadır. Hutbe bu yönüyle tam bir hak ve hürriyetler manifestosu gibidir. İlk olarak Hz. Peygamber hangi inanç sistemi içerisinde yer alırsa alsın insan denilen varlığın yaşama hürriyetinin kutsallığını vurgulayarak haksız yere cana kıymanın insanlığı öldürmek gibi olduğunu belirtmiştir.

"Ey insanlar! Gerçekten sizin kanlarınız, mallarınız, namus ve şereflerinizi, Rabbinizle buluşuncaya dek, tıpkı bu aydaki (Zilhicce), bu yerdeki (Mekke) bu gün kadar kutsal ve dokunulmazdır."

Bu ifadelerle İslâm toplu yaşamak durumunda olan insanların birbirlerinin canına, malına, namus ve şerefine zarar vermemesi gerektiğini şiddetle hatırlatmıştır. Bu değerler insan olmakla zaten kazanılmış olan değerlerdir. Bu değerler için insanoğlunun mücadelesine gerek yoktur. Hâlbuki insanlık bu değerleri elde edebilmek için ne çetin mücadeleleri hala vermekte olduğu küçük bir kente dönüşen dünyamızda daha açık görülmektedir. Açık olarak görülmektedir ki, yaşama hürriyeti, mal emniyeti ve namus ve şeref korunması günümüzde de en önemli insani değerlerdendir.

"Kimin elinde bir emanet varsa, sahibine geri versin."

"Cahiliye döneminden kalma kan davaları da kaldırılmıştır, hükümsüzdür. Kaldıracağım ilk kan davası da (yeğenim) Amir ibn Rebi'a ibn el-Haris ibn Abdu'l-Muttalib'in kan davasıdır."

Emanetlere hainlik yapılmaması, kan davası güdülmemesi de birlikte yaşama kültürünün önemli köşe taşları gibidir. Bunlar toplumu oluşturan bireyler arasında birlik ve beraberliğin güçlü ve yıkılmaz kalmasını sağlayacak uygulamalardır. Kan davalarının hükmünün kalmadığını bizzat Hz. Peygamber gerçek bir uygulamayla yürürlüğe koymuştur.

"Ey insanlar! Mü'minler kardeşirler. Rızası dışında bir kardeşin malı diğerine helal değildir."

İnananların birbirlerinin kardeşi olduğu hususunu hatırlatan Hz. Peygamber, birlikte yaşama kültürünün değerlerinden olan haklara riayet edilmesini hatırlatmıştır. İnsanlar birbirlerine zulmedenlerden olmaktan kaçınmalıdırlar.

"Ey insanlar! Rabbiniz birdir ve atanız da birdir: Hepiniz Âdem'in soyundan geliyorsunuz ve Âdem de topraktan yaratılmıştır. Allah katında en saygın ve değerliniz, ondan en çok korkan ve çekineninizdir. Takva (Allah'tan hakkıyla korkma) dışında, bir Arapın Arap olmayan birine karşı hiçbir üstünlüğü yoktur. Dikkat edin! (Mesajımı size) ilettim mi? Şahit ol Yâ Rab!"

Kendisini dinlemekte olan müminlerin "Evet" demesi üzerine şöyle devam etti:

"Burada bulunanlar, bulunmayanlara (sözlerimi) iletinler."

Hz. Peygamber, bütün insanların değerli, kıymetli birer varlık olarak tek bir atadan çoğaldığını vurgulayarak üstün ırk kavramından bahsedilemeyeceğini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Üstünlüğün iyi insan olmakla elde edileceğinin altını çizmiştir. İnsana değer katan hangi ırka mensup olduğu

değil onun iş ve icraatları olduğunu açık bir şekilde ilan etmiştir.

İslâm'ın her yönden tamamlandığı (Maide 5/3) bir zaman diliminde gerçekleştirilen Veda Hutbesi birlikte yaşama kültürünün mükemmel bir şekilde hayata geçirilmesinin yazılı bir belgesi olarak insanlık tarihindeki yerini almış ve uygulamaya konulmuştur. Sosyal toplulukların kendi aralarında ki üstünlük sınıflarının bu hutbe de açık bir şekilde reddedildiği de ilan edilmektedir. (Eskicioğlu, 1996: 268-269)

İnsanlık tarihi 632 yılında ilan edilen bu değerler manzumesinin içeriğindeki önemli hususların gerçekleştirilmesi hususunda hala eksikliklerle doludur. Bu yönüyle veda hutbesi birlikte yaşama kültürü açısından insanlık tarihindeki önemli dönüm noktalarından biridir.

Toplu yaşayan bireylerin birbirlerine karşı sevgi, saygı, hoşgörü, kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma erdemlerinin hayat hâkimiyetinin, o toplumu oluşturan bireyler tarafından içselleştirilmesiyle mümkün olacağı açıktır. Bu hutbe aynı zamanda insanın değerini, insanın evrensel kardeşliğini, ırk, renk ve sınıf gibi değerlendirmelere dayanan bütün ayırımları kaldırıcı bir kardeşliği savunan evrensel prensipleri de insanlığa sunmaktadır. (Akşit, 1976:5)

Açıkladığımız bu özellikleriyle Veda Hutbesi birlikte yaşama kültürünün ana kaidelerinin toplandığı bir hitabe olarak varlığının önemini günümüz insanlık camiasının üyelerine de güçlü bir şekilde hissettirmektedir. İlahî vahyin tamamlandığı bir zaman diliminde irad edilmiş olması yönüyle de oldukça önemlidir. Çünkü söylenenler bir özet anlam bütünü olarak değerlendirilebilmektedir. Bu yönüyle Veda Hutbesi İslâm toplumunu birlikte yaşama kültürünün uygulamasında en önemli dönüm noktasını ifade etmektedir.

SONUÇ

Birlikte yaşamak mecburiyetinde olan insan, bu birlikteliğini sürdürebilmek için bazı

hususları yerine getirmesi gerekmektedir. İlkçağ filozoflarından, günümüz düşünürlerine gelinceye kadar bu birlikteliğin sağlam bir şekilde yürütülmesini sağlayan değerlendirmelerin yapıldığı görülür.

İslâm toplumunun birlikte, sağlıklı ve hiç kimseyi ötekileştirmeden beraberce yaşamayı gerçekleştirmek adına sosyal hayatta önemli dönüm noktalarını idrak ettiği görülmektedir. Bu dönüm noktalarının ilkinin cahiliye döneminde uygulanan Hılfu'l-Fudûl adlı sivil toplum kuruluşu oluşturmaktadır. Hılfu'l-Fudûl, mazlumlara umut olan, zalimin zulmünü engelleyen, adaletin tahakkuk etmesini birlikte yaşamının en önemli kuralı görenlerin oluşturduğu bir erdemli hareketi olarak dikkat çekmektedir. Hz. Peygamber daha gençlik yıllarında bu cemiyetin içerisinde bulunmuş ve bizzat uygulayıcılarından olmuştur. Zalim güçlü de olsa, mazlumun hakkını gasp edemeyeceğinin kefilisi olmuş olan bu topluluğu erdemlilerin yemini adıyla tarih zikretmektedir.

Bu sözleşmeye göre İster Mekke halkından olsun, ister Mekke'ye dışarıdan gelenlerden olsun, ister iyi ister kötü olsun zulme uğrayanın yanında yer alınacaktır. Adaleti temin edinceye kadar zalimin karşısında durulacak, mazlumun hakkı zalimden alınuncaya kadar mazlumun yanında olunacak ve mazlumla yekvücut olunacaktır. Zalimin zulmünü ortadan kaldırmak için sözleşmeye taraf olanlar birlik ve beraberlik içerisinde davranacaklar ve bu birlikteliğin devamlılığı zulmün ortadan kaldırılmasıyla sınırlı olacaktır. Deniz süngeri ıslattığı, Hıra ile Sebir dağları yerlerinde kaldığı müddetçe bu yemine sadık kalınacaktır.

İslâm toplumunun oluşumundan önce birlikte yaşama adına bilinebilen en önemli dönüm noktalarından biri olan bu cemiyetin gayesinin önemi büyüktür. Çünkü İslâm Peygamberi, peygamberliği döneminde bile bu topluluğa katılmaya çağrılısa seve seve iştirak edeceğini belirtmiştir.

İslâm toplumu, Medine'de oluşumunu tamamlamaya çalışırken Medine sakinleri-

nin birlikte, beraberce yaşayabilmenin kurallarını ortaya koyan sözleşmeyi Müslümanlar, Yahudiler ve Müslüman olmayan Medineliler birlikte kabul etmişlerdir. Medine sözleşmesi, aynı devlet yönetimi altındaki toplulukların sorumluluk ve görevlerini ortaya koyması açısından önemlidir. Bu sözleşme toplu yaşanan vatanı, hangi dine mensup olursa olsun orada yaşayan toplulukların beraberce savunup koruyacaklarını kabul ettikleri bir belgedir.

Medine sakinleri, birbirlerinin haklarını koruyacaklarına, birbirlerine haksızlık yapmayacaklarına ve eğer Medine'ye dışarıdan bir saldırı olursa beraberce vatanlarını savunacaklarına dair söz verişlerinin bir belgesidir. Bu kurallar manzumesiyle Medine şehir devleti kuruluşunu sağlamış ve mevcudiyetini sakinlerinin can ve mal güvenliklerinin garanti altına alınması ile sürdürmüştür. Medine sözleşmesi farklı inanç coğrafyalarına mensup olan toplulukların birlikte beraberce sorunsuz yaşayabilmelerini sağlayan bir sözleşmedir. Bu yönüyle Medine sözleşmesi ilk yazılı devlet anayasası olarak medeniyet tarihindeki yerini alarak önemli bir dönüm noktası olduğunu ortaya koymuştur.

İslâm'ın kemâle erdiği olgunlaşma dönemi başlamıştır. Allah'ın dini tamamladığını zikrettiği ayetin de gönderilmesi yaklaşmıştır. Hz. Peygamber sayıları artan Müslümanlarla beraber son hac vazifesini yerine getirmek üzere miladi 632 yılında, vefatından kısa bir zaman önce Mekke'ye gelmiş ve bu esnada Arafat dâhil değişik yerlerde Müslümanlara hitap etmiştir. Bu hitabelere Veda hutbesi denilmektedir.

Veda hutbesi, birlikte yaşama kurallarının, insan hak ve hürriyetlerinin, can ve mal emniyetinin sağlanmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu hitabe aynı zamanda ilk yazılı hak ve hürriyetler beyanamesi gibidir. İnsanın değerini, evrensel bir kardeşlik erdeminin, sınıf ve ırk farklılıklarının insanları birbirine üstün kılmayacağını söyler.

İlahi vahyin tamamlandığını ve din olarak İslâm'dan razı olduğunu belirten son ayetin Veda haccı esnasında gönderilmiş olması da bu hitabenin önemini arttırmaktadır. Bu yönüyle İslâm'ın tam bir özeti ve bir insan hakları manifestosu olması bakımından birlikte yaşama kültürünün bir başka dönüm noktasını oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akşit, Mustafa Cevat. (1976). *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, İstanbul.
- Akyüz, Hüseyin. (2014). *el-Câhız'ın Hadis-Sünnet Anlayışı*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Aydın, M. A. (1991). Anayasa, Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (s.153-164), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Beyhaki, E. (2003). *es-Sünenü'l-Kübra (4 Cilt)*. Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- Cufta, Muharem. (2016). *Kültür, Din ve Kimlik Avrupalı Boşnak Gençler Örneği*, Saarbrücken /Germany: Lambert Academic Publishing.
- Erul, B. (2012). Vedâ Hutbesi, Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (s.591-593), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Eser, M. (2009). Hz. Peygamber'in Zulmü Engelleme Amaçlı Hilfu'l-Fudul'a Katılması, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13/2, 311-329.
- Eskicioğlu, Osman. (1996). *İslâm Hukuku Açısından Hukuk ve İnsan Hakları*, İzmir.
- Fârâbi. (1974). *Fârâbi'nin Üç Eseri* (Çeviren: Prof. Dr. H. Atay), Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Fârâbi. (1990). *el-Medinetü'l-Fâzıla* (Çeviren: N. Danışman), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Göz, K. (2016/1). Birlikte Yaşama Kültürü Açısından Hilfu'l-Fudul, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/10, 111-127.
- Göz, Kemal. (2016/2). *İslâm Felsefesinde Ahlakın*

- Temel Paradigmaları (Değer Merkezli Bir Yaklaşım)*, Ankara: Fecr Yayınları.
- Hamidullah, Muhammed. (1985). *el-Vesaiku's-Siyasiyye*, Beyrut: Daru'n-Nefâis.
- Hamidullah, M. (1993). *İslâm Peygamberi (2 Cilt)*. (Çeviren: Salih Tuğ), İstanbul: Şamil yayınları.
- Hamidullah, M. (1998). *Hılfu'l-Fudûl*, Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (s.31-32), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- İbn Hişam. (1992). *es-Sîretü'n-Nebeviyye (4 Cilt)*. Beyrut.
- İbn Kesîr. (1996). *el-Bidâye ve'n-Nihâye (14 Cilt)*. Beyrut.
- İbn Sa'd. (1990). *et-Tabakâtü'l-Kübra (8 Cilt)*. Beyrut: Darü'l-Kütüb.
- Kemâlî, M. H. (2000). *İslâm'da İfade Hürriyeti* (Çeviren: M. Şeviker), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Köksal, A. (1987). *İslâm Tarihi (16 Cilt)*. İstanbul: Şamil Yayınevi.
- Mutluel, Osman. (2014). *Çocukta Değer Bilinci ve Karakter Eğitimi*, Denizli: Boy Yayınları.
- Platon (1975). *Devlet* (Çeviren: S. Eyüboğlu-M. A. Cimcoz), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tuğ, Salih. (1969). *İslâm Ülkelerinde Anayasa Hareketleri*, İstanbul: İrfan Yayınevi.